

Badania symulacyjne wybranych statystycznych metod estymacji czasu opóźnienia sygnałów losowych

Streszczenie. W artykule omówiono zastosowanie w pomiarach opóźnień czasowych sygnałów losowych następujących metod różnicowych: średniego modułu różnicy amplitud, średniego kwadratu różnicy amplitud oraz metod złożonych, będących połączeniem ww. metod różnicowych i funkcji korelacji wzajemnej. Dla przyjętych modeli sygnałów przeprowadzono badania symulacyjne i porównano niepewności standardowe estymacji czasu opóźnienia.

Abstract. This paper presents the use for time delay measurement of random signals such differential methods as the average magnitude difference function, the average square difference function and methods based on a combination of the above mentioned functions and cross-correlation. For the chosen model of signals the simulation was conducted and uncertainties of time delay estimation by use described methods were determined. (*Simulation studies of selected statistical methods of time delay estimation of random signals*)

Słowa kluczowe: estymacja czasu opóźnienia, metody różnicowe, korelacja wzajemna, sygnały losowe.

Keywords: time delay estimation, differential methods, cross-correlation, random signals.

doi:10.12915/pe.2014.12.11

Wstęp

Wyznaczanie czasu opóźnienia jest ważnym zagadnieniem w technice radarowej, telekomunikacji, medycynie, analizie zjawisk sejsmicznych i meteorologicznych. Ma także istotne znaczenie w pomiarach parametrów przepływów, w tym przepływów dwufazowych, gdzie sygnały otrzymywane z czujników (np. optycznych, pojemnościowych, scyntylicyjnych) są przebiegami stochastycznymi. W takich przypadkach do wyznaczania opóźnień czasowych stosuje się statystyczne metody analizy w dziedzinie czasu i częstotliwości. Wśród metod klasycznych, stosowanych zwykle dla gaussowskich sygnałów stacjonarnych, najczęściej wykorzystuje się funkcję korelacji wzajemnej (ang. cross-correlation function - CCF) i fazę wzajemnej gęstości widmowej [1-10]. Do mniej popularnych metod należą m.in. analiza korelacyjna z zastosowaniem transformaty Hilberta [11, 12], metody różnicowe [13] oraz metody oparte na warunkowym uśrednianiu sygnałów [14 -16].

W niniejszej pracy omówiono metody różnicowe: średni moduł różnicy amplitud (average magnitude difference function - AMDF), średni kwadrat różnicy amplitud (average square difference function - ASDF) oraz metody złożone, będące kombinacją wyżej wymienionych funkcji różnicowych i CCF. Przedstawiono przykładowe wyniki badań symulacyjnych ww. metod dla generowanych programowo modeli wzajemnie opóźnionych sygnałów stochastycznych, odpowiadających sygnałom rzeczywistym, otrzymywanym (po wstępnej obróbce) w radioizotopowych pomiarach przepływu dwufazowego ciec-gaz w rurociągu poziomym [17]. Uzyskane dla badanych metod wartości czasu opóźnienia i ich niepewności standardowe porównano z odpowiednimi wynikami otrzymanymi dla funkcji korelacji wzajemnej.

Modele sygnałów pomiarowych w estymacji czasu opóźnienia sygnałów losowych

W wielu zagadnieniach estymacji czasu opóźnienia zależność sygnałów $x(t)$ i $y(t)$ otrzymywanych z dwóch czujników przedstawia się wzorami [18]:

$$(1) \quad x(t) = s(t) + m(t),$$

$$(2) \quad y(t) = c \cdot s(t - \tau_0) + n(t),$$

gdzie: $s(t)$ - stacjonarny sygnał losowy o normalnym rozkładzie prawdopodobieństwa $N(0, \sigma_s)$, paśmie częstotliwościowym B ; c - stały współczynnik (najczęściej

$c = 1$); τ_0 - czas opóźnienia transportowego; $m(t)$, $n(t)$ - nieskorelowane z sygnałem $s(t)$ i wzajemnie ze sobą szумы białe o rozkładach $N(0, \sigma_m)$ i $N(0, \sigma_n)$.

Przy przedstawionych wyżej założeniach dla modeli sygnałów (1) prawdziwe są relacje:

$$(3) \quad \sigma_x^2 = \sigma_s^2 + \sigma_m^2,$$

$$(4) \quad \sigma_y^2 = c^2 \sigma_s^2 + \sigma_n^2,$$

gdzie σ_x i σ_y oznaczają odchylenia standardowe odpowiednio sygnałów $x(t)$ i $y(t)$.

Stosunek sygnał/szum (SNR) dla sygnałów (1) i (2) można zdefiniować odpowiednio jako: $SNR_x = (\sigma_s / \sigma_m)^2$ dla $x(t)$ oraz $SNR_y = (\sigma_s / \sigma_n)^2$ dla $y(t)$. W zależności od obecności zakłóceń w jednym lub obydwu torach pomiarowych można rozważać trzy modele sygnałów, przy czym w praktyce najczęściej stosuje się dwa przypadki:

- model I: $\sigma_m = 0$, $\sigma_n = \sigma_z \neq 0$ i $SNR_x = SNR_y = SNR$; wówczas:

$$(5) \quad y(t) = c \cdot s(t - \tau_0) + z(t) = c \cdot x(t - \tau_0) + z(t),$$

$$(6) \quad SNR = (\sigma_s / \sigma_z)^2 = (\sigma_x / \sigma_z)^2.$$

- model II: $\sigma_m = \sigma_n = \sigma_z \neq 0$ i $SNR_x = SNR_y = SNR$; wtedy:

$$(7) \quad x(t) = s(t) + z_1(t),$$

$$(8) \quad y(t) = c \cdot s(t - \tau_0) + z_2(t),$$

$$(9) \quad SNR = (\sigma_s / \sigma_z)^2.$$

Zakłócenia $z(t)$ mają rozkłady $N(0, \sigma_z)$, ale w przypadku modelu II są to różne, wzajemnie nieskorelowane realizacje.

Wybrane statystyczne metody estymacji czasu opóźnienia

Metoda korelacji wzajemnej

Funkcja korelacji wzajemnej ergodycznych sygnałów $x(t)$ i $y(t)$ jest równa [11]:

$$(10) \quad R_{CCF}(\tau) = E[x(t)y(t+\tau)] = c R_{ss}(\tau - \tau_0),$$

gdzie $E[\cdot]$ oznacza wartość oczekiwaną a τ – opóźnienie.

Opóźnienie transportowe (estymator $\hat{\tau}_0$) określa się na podstawie lokalizacji głównego maksimum CCF. Unormowana CCF dla $\tau = \tau_0$ może być przedstawiona zależnością:

$$(11) \quad \rho_{CCF}(\tau_0) = \frac{R_{CCF}(\tau_0)}{\sqrt{R_{xx}(0)R_{yy}(0)}} = \frac{cR_{ss}(0)}{\sigma_x\sigma_y} = \frac{c\sigma_s^2}{\sigma_x\sigma_y},$$

gdzie: R_{ss} , R_{xx} i R_{yy} – funkcje autokorelacji odpowiednio sygnałów s , x i y .

Podstawiając do (11) wzory (3) i (4), $c=1$ oraz uwzględniając (6) i (9) po przekształceniach otrzymamy odpowiednio:

• dla modelu I:

$$(12) \quad SNR = \frac{1}{\rho_{CCF}^{-1}(\tau_0) - 1},$$

• dla modelu II:

$$(13) \quad SNR = \frac{1}{\rho_{CCF}^{-2}(\tau_0) - 1}.$$

Wzory (12) i (13) mogą być przydatne do określenia SNR na podstawie wartości unormowanej funkcji $\rho_{CCF}(\tau_0)$ wyznaczonej eksperymentalnie.

Dyskretny estymator funkcji korelacji wzajemnej można przedstawić zależnością [9]:

$$(14) \quad \hat{R}_{CCF}(l) = \frac{1}{N} \sum_{n=0}^{N-1} x(n)y(n+l),$$

gdzie: N – liczba dyskretnych wartości sygnałów $x(n)$ i $y(n)$, $n = t/\Delta t$, $l = \tau/\Delta t$, Δt – odstęp próbkowania.

Metody różnicowe

Dyskretne estymatory funkcji AMDF i ASDF można przedstawić odpowiednio wzorami [13]:

$$(15) \quad \hat{R}_{AMDF}(l) = \frac{1}{N} \sum_{n=0}^{N-1} |x(n) - y(n+l)|,$$

$$(16) \quad \hat{R}_{ASDF}(l) = \frac{1}{N} \sum_{n=0}^{N-1} [x(n) - y(n+l)]^2.$$

W obydwu przedstawionych wyżej metodach różnicowych wyznaczanie opóźnienia transportowego polega na lokalizacji położenia głównego minimum odpowiedniej funkcji.

Metody złożone

Do wyznaczania opóźnienia sygnałów losowych można zastosować metody złożone, będące ilorzem CCF oraz funkcji różnicowych AMDF i ASDF:

$$(17) \quad \hat{R}_{CCF/AMDF}(l) = \frac{\hat{R}_{CCF}(l)}{\hat{R}_{AMDF}(l) + \varepsilon},$$

$$(18) \quad \hat{R}_{CCF/ASDF}(l) = \frac{\hat{R}_{CCF}(l)}{\hat{R}_{ASDF}(l) + \varepsilon},$$

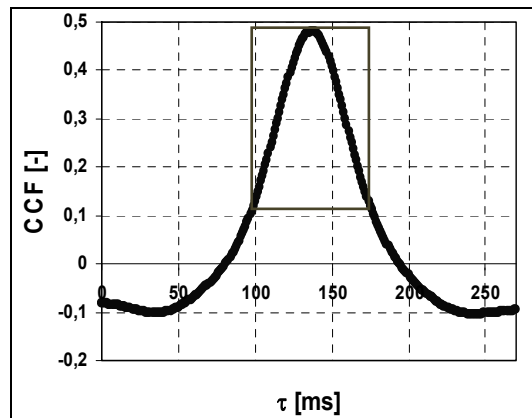
gdzie ε jest małą liczbą dodatnią.

Liczbę ε wprowadzono w celu uniknięcia dzielenia przez zero, gdyż funkcje AMDF i ASDF mogą w idealnym przypadku braku zakłóceń w sygnałach przyjmować dla $\tau = \tau_0$ wartości zerowe. Dla $\sigma_s \neq 0$, co zwykle ma miejsce w pomiarach, dodawanie ε w mianownikach zależności (17) i (18) nie jest konieczne.

Połączenie funkcji AMDF i funkcji korelacji zastosowano już w pracach [19, 20] do analizy sygnałów akustycznych. Łączne zastosowanie CCF i ASDF nie było dotąd przedstawiane w znanej autorowi literaturze.

Przykładowe wyniki symulacji Modelowanie sygnałów

W badaniach symulacyjnych metod estymacji czasu opóźnienia sygnałów stochastycznych wygodnie jest stosować komputerowe modele sygnałów otrzymywanych z czujników. Algorytmy modelowania takich sygnałów o zadawanych parametrach statystycznych omówiono m.in. w artykułach [21, 22]. W niniejszej pracy symulacje przeprowadzono przy wykorzystaniu dyskretnych modeli sygnałów stochastycznych $x(n)$ i $y(n)$ odpowiadających sygnałom uzyskiwanym (po wstępnej obróbce – centrowanie, filtracja) z sond scyntylicyjnych w radioizotopowych pomiarach parametrów przepływu dwufazowego ciec-z-gaz w rurociągu poziomym [17]. Sygnały z sond po wstępnej obróbce (centrowanie, filtracja) charakteryzują się normalnym rozkładem prawdopodobieństwa i funkcją autokorelacji zbliżoną do modelu typu $(\sin x)/x$. Przykładowe przebiegi czasowe i histogramy takich sygnałów przedstawiono w pracach [15, 23]. Na rysunku 1 pokazano przykładowo unormowaną funkcję korelacji wzajemnej wyznaczoną eksperymentalnie przy parametrach akwizycji $N = 300000$, $\Delta t = 1$ ms [15, 17].

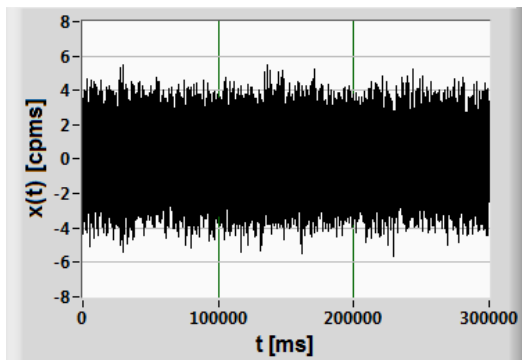

Rys. 1. Wykres unormowanej funkcji $\rho_{CCF}(\tau)$ otrzymanej eksperymentalnie

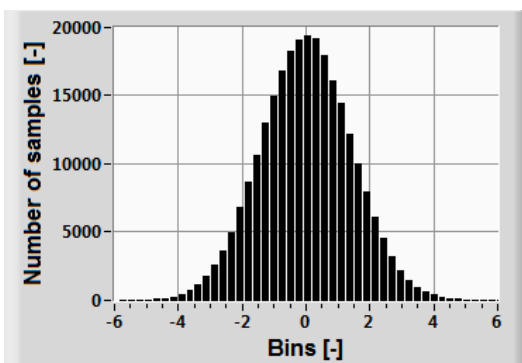
Sygnały otrzymywane z sond zawierają nie tylko informacje statystyczne o analizowanym przepływie, ale także zakłócenia spowodowane tłem radiacyjnym, szumami aparatury i fluktuacjami rozpadów jądrowych. Do modelowania takich przebiegów wykorzystać można przedstawione w rozdziale drugim modele sygnałów o odpowiednich parametrach. W niniejszej pracy zastosowano model II opisany wzorami (7) i (8). Symulacje przeprowadzono w środowisku LabVIEW, przydatnym w aplikacjach cyfrowego przetwarzania sygnałów [24]. Sygnał $s(n)$ formowano z szumu białego przy zastosowaniu filtracji dolnoprzepustowej, przy czym parametry filtrów oraz SNR dobrano tak, aby uzyskać kształt i amplitudę unormowanej funkcji korelacji wzajemnej zbliżone do funkcji z rysunku 1. Zakłócenia $z_1(n)$ i $z_2(n)$ były generowane jako szumy białe o rozkładach $N(0, \sigma_z)$, wzajemnie nieskorelowane oraz

nieskorelowane z sygnałami użytecznymi. Na rysunku 2 pokazano przebieg czasowy i histogram modelowanego sygnału dla następujących wartości parametrów: $N = 300000$, $SNR = 1,02$, filtr Butterwortha 3 rzędu o względnej częstotliwości odcięcia 0,009.

a)

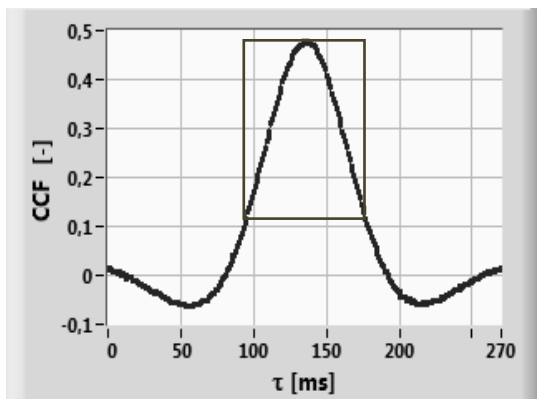

b)

Rys. 2. Przebieg czasowy (a) i histogram (b) modelowanego sygnału $x(t)$

Unormowaną funkcję korelacji wzajemnej otrzymaną z modelowania przy $\tau_0 = 136$ ms, przedstawiono na rysunku 3. Widoczna jest duża zbieżność funkcji CCF z rys. 1 i rys. 3 w otoczeniu punktu maksimum (fragmenty zaznaczone ramkami).

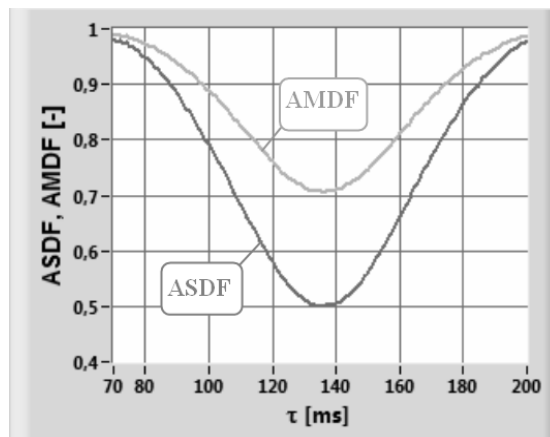

Rys. 3. Wykres unormowanej funkcji $\rho_{CCF}(\tau)$ otrzymanej z modelowania. Ramką zaznaczono fragment wykorzystany do aproksymacji

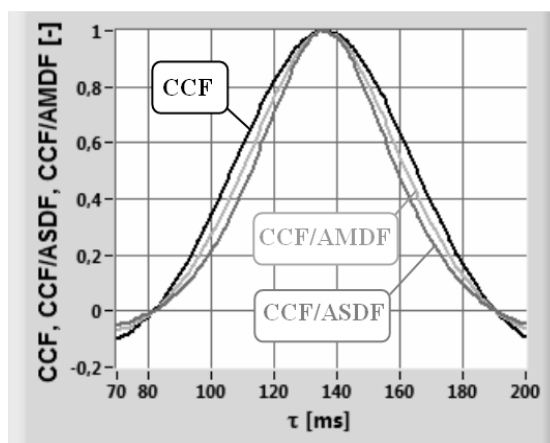
Przykładowe wyniki estymacji czasu opóźnienia

Dla modeli sygnałów o wyżej podanych parametrach przeprowadzono badania symulacyjne polegające na wyznaczeniu estymatorów (14) – (18), określeniu na podstawie ich przebiegu opóźnienia transportowego i niepewności standardowej opóźnienia. Rysunki 4 i 5

przedstawiają odpowiednio otrzymane dla modelowanych sygnałów funkcje różnicowe ASDF i AMDF (rys. 4) oraz złożone CCF/ASDF i CCF/AMDF (rys. 5). Dodatkowo na rysunku 5 pokazano przebieg CCF. W celu łatwiejszego porównania wszystkie funkcje unormowano w stosunku do ich wartości maksymalnych.

Rys. 4. Wykresy funkcji różnicowych AMDF i ASDF uzyskanych z modelowania, unormowanych w stosunku do wartości maksymalnych

Rys. 5. Wykresy funkcji CCF, CCF/ASDF i CCF/AMDF otrzymanych z modelowania, unormowanych w stosunku do wartości maksymalnych

Wyznaczanie opóźnienia transportowego na podstawie badanych funkcji polega na lokalizacji pozycji ich głównego ekstremum. W pracy zastosowano procedurę wyznaczania położenia głównego minimum ASDF i AMDF oraz głównego maksimum CCF, CCF/ASDF i CCF/AMDF polegającą na aproksymacji wybranego fragmentu danej charakterystyki funkcją Gaussa:

$$(19) \quad p(\tau) = p_0 + \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} \exp\left(-\frac{(\tau - \hat{\tau}_0)^2}{2\sigma^2}\right),$$

gdzie: p_0 – poziom normalizacji, σ – odchylenie standardowe dopasowanego rozkładu.

Wówczas estymator opóźnienia transportowego $\hat{\tau}_0$ wyznacza się jako pierwszy moment dopasowanego rozkładu normalnego [15, 25, 26] a niepewność standardowa opóźnienia $u(\hat{\tau}_0)$ jest równa odchyleniu standardowemu średniej:

$$(20) \quad u(\hat{\tau}_0) = \frac{\sigma}{\sqrt{k}},$$

gdzie k – liczba punktów zastosowanych w procedurze aproksymacji.

Dla wszystkich omawianych funkcji zastosowano jednakową procedurę dopasowania i tą samą liczbę punktów $k = 105$ (dla CCF odpowiada to fragmentowi zaznaczonemu ramką na rysunku 3). Analizy przeprowadzono przy zastosowaniu oprogramowania Origin a otrzymane wyniki zestawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wyniki badań symulacyjnych

Metoda	$\hat{\tau}_0$ [ms]	$u(\hat{\tau}_0)$ [ms]	$u(\hat{\tau}_0)/u(\hat{\tau}_0)_{CCF}$ [-]
CCF	136,01	2,75	1,00
AMDF	136,02	2,49	0,91
ASDF	136,02	2,75	1,00
CCF/AMDF	136,01	2,26	0,82
CCF/ASDF	136,01	1,97	0,72

Podsumowanie

W artykule przedstawiono przykładowe wyniki badań właściwości metrologicznych różnicowych i złożonych metod estymacji czasu opóźnienia sygnałów losowych w odniesieniu do klasycznej korelacji wzajemnej. Badania przeprowadzono metodą symulacyjną, stosując komputerowe modele wzajemnie opóźnionych sygnałów stochastycznych. Parametry tych modeli dobrano w ten sposób, aby uzyskać przebieg unormowanej funkcji korelacji wzajemnej odpowiadający funkcji $\rho_{CCF}(\tau)$ wyznaczonej w radioizotopowych absorpcyjnych pomiarach przepływu dwufazowego ciec-z-gaz w rurociągu poziomym. Stwierdzono, że w analizowanym przypadku najmniejsze wartości niepewności standardowej czasu opóźnienia otrzymuje się w kolejności dla metod: CCF/ASDF, CCF/AMDF, AMDF, CCF i ASDF. W przypadku metod złożonych niepewność standardowa opóźnienia jest mniejsza niż dla CCF o 28% (CCF/ASDF) i o 18% (CCF/AMDF).

Uzyskane wyniki zachęcają do dalszych badań. Aktualnie realizowane prace dotyczą aplikacji metod różnicowych i złożonych w radioizotopowych pomiarach parametrów przepływów dwufazowych ciec-z-gaz i ciec-z-cząstki stałe w rurociągach.

LITERATURA

- [1] Gajewski J.B., Accuracy of cross correlation velocity measurements in two-phase gas–solid flows. *Flow Measurement and Instrumentation*, Vol. 30 (2013), 133–137
- [2] Jung S.H., Kim J.S., Kim J.B., Kwon T.Y., Flow-rate measurements of a dual-phase pipe flow by cross-correlation technique of transmitted radiation signals. *Applied Radiation and Isotopes*, Vol. 67 (2009), 1254–1258
- [3] Fernandes C.W., Bellar M.D., Werneck M.M., Cross-correlation-based optical flowmeter. *IEEE Transactions on Instrumentation and Measurement*, Vol. 59 (2010), 840–846
- [4] Petryka L., Zych M., Murzyn R., The non-stationary two-phase flow evaluation by radioisotopes. *Nukleonika*, Vol. 50 (2005), 43–46
- [5] Zych M., Petryka L., Kępiński J., Hanus R., Bujak T., Puskarczyk E., Radioisotope investigations of compound two-phase flows in an open channel. *Flow Measurement and Instrumentation*, Vol. 35 (2014), 11–15
- [6] Gurau B., Vassallo P., Keller K., Measurement of gas and liquid velocities in an air–water two-phase flow using cross-correlation of signals from a double sensor hot-film probe. *Experimental Thermal and Fluid Science*, Vol. 28 (2004), 495–504

- [7] Hanus R., Porównanie statystycznych błędów estymacji czasu opóźnienia przy zastosowaniu funkcji korelacji wzajemnej i fazy wzajemnej gęstości widmowej mocy. *Przegląd Elektrotechniczny*, Vol. 84 (2008), n. 12, 301–303
- [8] Mosorov V., A method of transit time measurement using twin plane electrical tomography. *Measurement Science and Technology*, Vol. 17 (2006), 753–760
- [9] Beck M.S., Płaskowski A., Cross-correlation flowmeters - their design and application. Adam Hilger, Bristol (1987)
- [10] Pawłowski E., Spectrum analysis of measuring signals in sensors circuits with frequency output. *Proc. SPIE Vol. 4516, Optoelectronic and Electronic Sensors IV*, 2001, 181–186
- [11] Bendat J.S., Piersol A.G., Random data - analysis and measurement procedures. 4th edition, Wiley, New York (2010)
- [12] Hanus R., Badanie właściwości korelacyjnej metody estymacji czasu opóźnienia wykorzystującej transformatę Hilberta sygnału pomiarowego. *Przegląd Elektrotechniczny*, Vol. 88 (2012), n. 10b, 39–41
- [13] Jacovitti G., Scarano G., Discrete time technique for time delay estimation; *IEEE Trans. on Signal Processing*, Vol. 41 (1993), n. 2, 525–533
- [14] Kowalczyk A., Hanus R., Szlachta A., Investigation of the statistical method of time delay estimation based on conditional averaging of delayed signal. *Metrology and Measurement Systems*, Vol. 18 (2011), n. 2, 335–342
- [15] Hanus R., Szlachta A., Kowalczyk A., Petryka L., Zych M. Radioisotope measurement of two-phase flow in pipeline using conditional averaging of signal. *Proc. 2012 IEEE Mediterranean Electrotechnical Conference MELECON 2012*, Yasmine-Hammamet, Tunisia, 25–28 March 2012, 144–147
- [16] Kowalczyk A., Szlachta A., Zastosowanie warunkowego uśredniania sygnałów do pomiaru opóźnienia transportowego. *Przegląd Elektrotechniczny*, Vol. 86 (2010), n. 1, 225–228
- [17] Petryka L., Hanus R., Zych M., Zastosowanie metody absorpcji promieniowania gamma w pomiarach przepływów dwufazowych w rurociągach. *Przegląd Elektrotechniczny*, Vol. 88 (2012), n. 1b, 185–188
- [18] Soo S.L. (ed), Instrumentation for fluid-particle flow. Noyes Publications, New Jersey (1999)
- [19] Chen J., Benesty J., Huang Y., Performance of GCC-and AMDF-based time-delay estimation in practical reverberant environments. *EURASIP Journal on Applied Signal Processing*, 2005, n. 1, 25–36
- [20] Shimamura T., Kobayashi H., Weighted autocorrelation for pitch extraction of noisy speech, *IEEE Transactions on Speech and Audio Processing*, Vol. 9 (2001), n. 7, 727–730
- [21] Hanus R., Modelling of the stationary stochastic signals used in time delay and velocity measurements of solid objects. *Systems Analysis Modelling Simulation* Vol. 40 (2001), n. 3, 301–307
- [22] Hanus R., Szlachta A., Kowalczyk A., Generowanie sygnałów stochastycznych o zadanych charakterystykach statystycznych w badaniach metod estymacji czasu opóźnienia. *Pomiary Automatyka Kontrola* Vol. 57 (2011), n. 2, 172–174
- [23] Hanus R., Petryka L., Zych M., Zastosowanie fazy wzajemnej gęstości widmowej mocy w radioizotopowych pomiarach przepływów dwufazowych w rurociągach. *Pomiary Automatyka Kontrola*, Vol. 58 (2012), n. 3, 236–239
- [24] Świsulski D., Przykłady cyfrowego przetwarzania sygnałów w LabVIEW. Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk (2014), <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadadata?id=34406> (dostęp 24.06.2014)
- [25] Petryka L., Zych M., Hanus R., Sobota J., Vlasak P., Application of the cross-correlation method to determine of solid and liquid velocities during flow in a vertical pipeline. *Proc. 10th ISOPE Ocean Mining & Gas Hydrates Symposium OMS-2013*, Szczecin, Poland, September 22–26, 230–233
- [26] Zych M., Petryka L., Hanus R., Kępiński J., Pomiary prędkości przepływu mieszanin dwufazowych w kanale otwartym metodą absorpcji promieniowania gamma. *Przegląd Elektrotechniczny*, Vol. 88 (2012), n. 10a, 98–100

Autor: dr inż. Robert Hanus, Politechnika Rzeszowska, Wydział Elektrotechniki i Informatyki, Katedra Metrologii i Systemów Diagnostycznych, al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów. E-mail: rohan@prz.edu.pl.